

Petőfi napja

Íróink, közgondolkodóink már-már közhellyé koptatott tétele, mely szerint vannak korok, melyekben az irodalom szerepe felértékelődik, mikor a politika helyébe az irodalom lép, mikor író végzi el a politikus feladatát. Ha ez így van, fokozottan igaz ez az állítás a reformkor és szabadságharc időszakára, amikor nem azért értékelődött fel az irodalom szerepe, mert kevés lett volna a jó politikus, hanem mert az irodalom eladdig nem látott mértékben érezte meg helyét, súlyát és lehetőségeit.

A nagy eseménysorozaton való részvételre egy költő és egy író már jó előre megváltotta belépőjét. Mindkét mű – a vers és a regény is – 1847-ben lát a napvilágot, s a lázadó parasztvezér, Dózsa György szellemét idézi meg. A verset, mely *A nép nevében* címet kapja, Petőfi Sándor írja, a *Magyarország 1514-ben* című regényt Eötvös József. Petőfi verse ultimátum. Parancsoló szükség: megvalósítani a közteherviselést, a jobbágyok úrbéri kötelmeinek felszámolását, mert ha ez nem történik meg, fölkél a nép, „vesz, ragad”, s maga szerzi meg jogait. Nem telik el egy év, s a versben megrajzolt félelmetes vízió valósággá válik: parasztok ezrei gyűlnek össze a Rákos mezején, ott, ahol évszázadokkal korábban Dózsa hadai. Ezek a szőrös-gubás emberek ugyan a József-napi pesti vásárra sereglettek össze a Rákoson, de mire a hírük eljut a helytartótanácsához, a rendi társadalom megszeppent hivatalnokai kiegyenesített kaszákat látnak botjaik helyébe.

Március 24-én Petőfi kamaszos hetykeséggel veti naplójába: „A tekintetes karok és rendek s a méltóságos és nem t’om milyen főrendek azt a hírt kapták, hogy Petőfi Sándor a Rákoson tanyáz, de nem egyedül, hanem 40 ezer parasztal egyetemben, s ezen kellemetlen meglepetés indította őket azon nagylelkűségre, hogy az úrbért azonnal eltörölték.” S mindjárt utána, mintha csak ennek a hetykén odavetett naplójegyzetnek a lendületében keletkezett volna, tolla alól kikerül a *Föltámadott a tenger* látomásos-példázatos verse.

Spira György még a ’70-es évek derekán könyvet ír az 1848-as forradalom és szabadságharc első 24 órájáról, *Petőfi napja* címmel. Találóképpen a cím. Az a tündökletes eseménysorozat, mely március 15-ével indul el, valóban az ő napja volt.

Gy. SZABÓ ANDRÁS (1953) előadóművész, író. Legutóbbi kötete: *A végakarát* (2018).

Petőfi ismerte a forradalmak logikáját, a belső összefüggéseket. Pontosan tudta – a francia forradalom szorgos, már-már megszállott tanulmányozása alapján – a felmerülő kérdésekre adott helyes válaszokat, számolva a népmozgások esetlegességeivel is. „Logikailag a forradalom első lépése és egyszerűsége kötelessége, szabaddá tenni a sajtót” – írja naplójába. Kedvenc olvasmánya Lamennais, ez a nyugtalan, Petőfire felszabadítóan ható francia teológus, a katolikus liberalizmus egyik legelső képviselője, a demokratikus eszmék korai hirdetője, aki politikai tárgyú írásaiban egyenesen a Bourbon-ház trónfosztását szorgalmazza, s aki, lám, milyen jellemző – okulhat belőle Petőfi, s a márciusi ifjak –, eljut az egyház és az állam szétválasztásának és a sajtószabadság megteremtésének szükséges voltáig. *Paroles* című könyve, mely olyan eretnek gondolatot vet fel, mint a néptömegek hatalomban való részesedése, 28 kiadást él meg, s bár Európa legtöbb országában betiltják, eljut az olvasókhöz.

Bámulni való az a leleményesség, ahogy a forradalom napjának teátrális és grandiózus koreográfiáját a márciusi ifjak – élükön Petőfivel – kialakítják. Mint a jó színpadi műben, itt is állandó feszültségben kell tartani a nézőket, hogy egy pillanatig se lankadjon a figyelem, mert akkor bukhat minden. Először az egyetemi fiatalságot kell megnyerni az ügynek, hogy értő hallgatósága legyen a 12 pontnak s a *Nemzeti dal*nak. Azután nyomdát kell szerezniük, hogy a forradalom e két mozgósító dokumentumát minél szélesebb körben terjeszthessék. Majd a lelkesítő beszédek a Múzeum előtt, mintegy újabb megerősítése a szent célnak, s csak ezek után indulhat a tömeg a városházára. A polgármester aláírja a 12 pontot. Innen föl Budára, a helytartótanácsához – már húszezren vannak –, ahol is jóváhagyják a forradalmárok követeléseit. Végül a jelképi jelentőségű, a forradalom szimbolikáját teljessé tevő, megkoronázó tett: a „rab író” börtönnének megnyitása. Ünnepe volt ez a nap, a nemzet kitárulkozásának pillanata; a forradalom szekerén, a színjáték nézői legalább is így érezhették, maga a reinkarnálódott Dózsa György, Táncsics Mihály ült.

Diadalnap kétség kívül. Petőfi napja. Pontosan úgy zajlik le minden, ahogy ő elképzelte, ahogy ő megálmodta. Ebben a csodálni való fiúban egy pillanatig sem ingott meg a hit, hogy Olaszország, Párizs, Bécs után hozzánk is beköszönt a megváltást hozó gyermek: a szabadság. Megindító, milyen apai aggódással figyelmeztetőbb is a közénk érkező jövevény növekedését, mintha valóban a sajátja lenne, mert „nehezebb a gyermeknek az első lépést megtennie, mint mér-földeket gyalogolni a meglett embernek”. Írni pedig senki sem tudott róla úgy írni, mint ő. „Oh szabadság, hadd nézzünk szemedbe! / Oly sokáig vártunk rád epedve, / Annyi éjen által, mint kísértet, / Bolygott lelkünk a világban érted.”

Az idézett sorok *A szabadsághoz* című verséből lettek kiragadva. Hajlunk arra, hogy Utassy József emblematis, országosan ismert, mondott versének, a *Zúg Március* záró sorainak: „Talpra Petőfi! Sírodat rázom: / szólj még egyszer a Szabadságról!”, *A XIX. század költői* mellett ez a Petőfi-vers az ihlető, inspiráló forrása.

Jókai a szabadságharc leveretése után nyolc évvel drámát ír Dózsa Györgyről. Mit mond itt a lázadó parasztvezér? „Én ember nem vagyok. / Egy eszme

csak; ki élt és élni fog... / Egy százados kesergő bántalom az én nevem, mely milliókban él." Évtizedekre ezzel a színpadi művel költözik ki a magyar szellemi és politikai közéletből a dálnoki kisnemes izgató alakja, hogy a következő század első évtizedében ostorként riasszon újra: „Hé, nagyurak: sok rossz fehér ököl, / Mi lesz, ha Dózsa kósza népe / Rettenetes nagy dühvel özönöl?” Ady ismert költeménye 1908-ban lát napvilágot, nem véletlenül az *Emlékezés Táncsics Mihályra* vers szomszédságában. A „hajdani március” az ő érzékeny idegrendszerének adta le legteljesebben szívhangjait a századelőn. Tudta: olyan jelentőségű eseménynek adott otthont ez a hónap, mely hosszú időre kijelöli majd az egymást váltó mindenkori márciusi ifjúság szellemi tájékozódásának sarkpontjait.

Nemrégiben került kezembe egy kis füzet, melyet a valamikori nagy múltú bányavárosban, Rozsnyón nyomtattak ki. Abból az alkalomból írta szerzője, Ambrus Ferenc a köszöntő mondatokat, hogy 1992-ben Petőfi-emléktáblát helyeztek el annak a szállodának, a Fekete Sasnak a falán, ahol a költő 1845-ös útja során megszállt. „Rozsnyó völgyben fekszik magas meredek hegyek között, mint az alamizsna-krajcár a koldus kalapjában” – ez a sor szerepel a márványtáblán a költő kőbe vésett portréja fölött. Petőfi mindössze három napot töltött el ebben a kis felvidéki városban, ennek is már háromnegyed évszázada, s a ma ott élő, egyre fogyatkozó magyarok közül nem egy úgy emlékezik erről az eseményről, mint a közelmúlt egyik fontos történetéről. Végül is azt kaptam, azt találtam meg ezekben a sorokban, amit mindig is sejtettem, s ami a kis füzet olvasásakor még inkább nyilvánvalóvá számomra: Petőfi korokon átütő, kísértő jelenvalóságát. Ennek a kis emlékfüzetnek a mondatai, így gondolom utólag, ott szerepelhetnének minden beszédben, ahol Petőfi-emléktábla avatásra gyűlik össze a határon túl élő magyarság.

„Úgy érzem, bennünk, rozsnýóiakban kiskorunktól ott él egy Petőfi. A mi Petőfink. A rozsnýóiak Petőfi Sándora, aki valamikor erre járt, itt pihenni állt meg és beszélgetni őseinkkel... Mi itt vele nőttünk fel, úgy, mintha földink lenne. Mi már egy kicsit ismerősünknek tudtuk őt, amikor az iskolában verseit elének tették. Egy kicsit büszkén – mert tudtuk, hogy ez a nagy ember ismerte azt a helyet, ahol mi élünk. Talán mindnyájunknak – itt, Rozsnyón felnővőknek – meséltek szülei, nagyszülei arról, hogy e falak között megfordult Petőfi Sándor. Pontosán szinte alig helyezték el az eseményt a korban, de minek is, hiszen legendává nőtte ki magát másfél évszázad alatt e kis mozzanata költőóriásunk életének. A mi legendánk. [...] Mi itt a másfél száz év majd felén át úgy kellett emlegessük a szabadság költőjét, hogy idegen ország gyermekeiként szomjúhoztuk a szabadságot. A gondolat és a cselekedet szabadságát. Nekünk ezért is volt csillagunk e legenda.”